

Examen VWO 2010

tijdvak 1
donderdag 20 mei
9.00 - 12.00 uur

maatschappijwetenschappen

tevens oud programma

maatschappijleer

Bij dit examen hoort een bijlage.

Het examen bestaat uit 34 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 85 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen gevraagd worden en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1 Sensatie in het Nederlandse televisienieuws

Bij deze opgave hoort tekst 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Het televisienieuws is de afgelopen decennia steeds sensationeler geworden. Deze conclusie trekt communicatiewetenschapper Koos Nuijten van de Radboud Universiteit van Nijmegen in zijn onderzoek 'Sensatie in het Nederlandse televisienieuws 1980-2004' waarop hij in september 2007 promoveerde. Het onderzoek van Nuijten kreeg veel aandacht in de media. Over zijn onderzoek en de publiciteit hierover verscheen een artikel in *Vox*, het Universiteitsblad van de Radboud Universiteit Nijmegen (tekst 1).

Lees de regels 1 tot en met 115 van tekst 1.

De auteur noemt een aantal dagbladen dat contact heeft gezocht met Nuijten (zie de regels 1 tot en met 9).

- 3p 1 Tot welk type dagblad behoren zowel *de Volkskrant*, *Trouw* als *NRC Handelsblad*?

Leg op grond van twee kenmerken van dit type dagblad uit waarom deze dagbladen over dit onderzoek hebben bericht.

Maak gebruik van de regels 1 tot en met 115.

Koos Nuijten heeft onderzoek gedaan naar sensatie in het Nederlandse televisienieuws in de periode 1980-2004.

- 4p 2 Leg aan de hand van de politieke functies van de media uit wat de relevantie is van zijn onderzoek. Ga uit van twee functies van de media in het politieke proces van besluitvorming.

Het belangrijkste onderzoeksresultaat van Nuijten is dat het televisienieuws sensationeler is geworden (regels 75-77).

Eisen waaraan wetenschappelijk onderzoek moet voldoen, zijn betrouwbaarheid en validiteit. Het onderzoek van Nuijten voldoet aan deze eisen.

- 2p 3 Wat wordt bedoeld met de eis van betrouwbaarheid? Geef een citaat uit tekst 1 dat te maken heeft met de betrouwbaarheid van het onderzoek.

- 2p 4 Wat wordt bedoeld met de eis van validiteit? Geef een citaat uit tekst 1 dat te maken heeft met de validiteit van het onderzoek.

De zorgen over de komst van commerciële televisie betroffen niet alleen het 'algemeen onbehagen over het nieuws' maar ook het aanbod van de overige programma's van de commerciële tv-zenders.

- 2p 5 Noem twee bezwaren die worden ingebracht tegen het programma-aanbod van commerciële tv-zenders.

- 2p 6 Leg uit door welke regels of voorschriften uit de Mediawet deze bezwaren minder of niet gelden voor het programma-aanbod van de publieke omroep. Ga uit van twee regels of voorschriften uit de Mediawet.

De tendens naar meer sensatie in de nieuwsvoorziening wordt ook verklaard met het begrip medialogica.

3p 7 Leg het begrip medialogica uit.

In de tekst staat dat de nieuwsrubrieken van commerciële zenders sensationeler zijn dan het *NOS Journaal* van de publieke omroep (regels 79-82).

2p 8 Leg uit waarom de nieuwsrubrieken van commerciële zenders sensationeler zijn dan het *NOS Journaal*. Betrek in je antwoord een verschil tussen commerciële zenders en publieke omroep.

De taak om een dagelijks nieuwsprogramma te maken is binnen de Publieke Omroep toebedeeld aan de NOS.

2p 9 Geef één reden waarom deze taak juist aan de NOS is toebedeeld en niet aan een omroepvereniging.

Lees de regels 116 tot en met 149.

Nuijten beweert dat sensatie in de nieuwsberichtgeving ook positieve gevolgen kan hebben voor het begrijpen en onthouden van nieuwsberichten.

2p 10 Leg uit met welk begrip uit de communicatiewetenschappen je deze bewering kunt ondersteunen.

Het vak maatschappijwetenschappen kent verschillende benaderingswijzen van maatschappelijke en politieke problemen. Aan de hand van deze verschillende benaderingswijzen kun je een maatschappelijk probleem analyseren, in dit geval 'sensatie in het Nederlandse televisienieuws'.

In de tekst zijn verschillende aspecten van de sociaaleconomische en sociaal-culturele benaderingswijze te herkennen. Aspecten van de politiek-juridische benaderingswijze zijn niet direct herkenbaar.

2p 11 Formuleer bij de **politiek-juridische benaderingswijze** twee analysevragen over het maatschappelijk probleem 'sensatie in het Nederlandse televisienieuws'.

Opgave 2 De kredietcrisis

Bij deze opgave hoort tekst 2 uit het bronnenboekje.

Inleiding

De laatste maanden van 2008 en het hele jaar 2009 werd het nieuws in de wereld gedomineerd door een financiële crisis, ook wel de kredietcrisis genoemd.

In tekst 2 wordt uitgelegd hoe deze crisis ontstond en hoe de crisis zich tot eind 2008 ontwikkelde.

Lees tekst 2.

De verhoudingen tussen de staten kunnen op twee manieren beschreven worden. Mede als gevolg van de globalisering is het klassieke beeld van de internationale orde niet adequaat om de huidige wereldorde te beschrijven.

- 5p **12** Leg uit – met behulp van twee gegevens uit tekst 2 – dat als gevolg van de globalisering het klassieke beeld van de internationale orde **niet** meer voldoet om de huidige wereldorde adequaat te beschrijven. Vermeld eerst wat globalisering inhoudt.

Opgave 3 Gevolg van de kredietcrisis: toetreding IJsland tot de Europese Unie

Bij deze opgave hoort tekst 3 uit het bronnenboekje.

Lees tekst 3.

Nederland heeft aangedrongen op een goede afhandeling van de Icesave-kwestie. Dit geldt als een harde voorwaarde voor IJsland om EU-lid te worden. Daarnaast gelden formele voorwaarden voor toetreding tot de Europese Unie. De toetsing aan de EU-criteria zal serieus gebeuren (regels 55-56). De onderhandelingen met IJsland zullen sneller verlopen dan die met Turkije en Macedonië (regels 20-26).

- 2p **13** Geef twee redenen waarom de onderhandelingen met IJsland waarschijnlijk sneller zullen verlopen dan die met Turkije en Macedonië. Maak gebruik van twee formele criteria voor toetreding tot de Europese Unie.

De wenselijkheid tot uitbreiding van de EU is één van de vraagstukken waarmee de lidstaten van de EU te maken hebben. Elke lidstaat, en ook IJsland als toekomstige lidstaat, heeft te maken met een ander dilemma.

- 3p **14** Leg uit met welk dilemma IJsland als aspirant-lidstaat van de EU te maken krijgt. Verwijs in je uitleg naar gegevens uit de tekst.

Als IJsland naar verwachting in 2012 of 2013 toetreedt tot de EU dan verwerven de burgers van IJsland het Europees burgerschap.

- 2p **15** Welke rechten krijgen de IJslandse burgers dan? Noem er twee.

Opgave 4 Politieke besluitvorming: de waarde van opiniepeilingen

Bij deze opgave horen de tekst 4 en de tabellen 1 en 2 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Continu wordt gemeten op hoeveel zetels de politieke partijen 'staan'. Over de betekenis van opiniepeilingen voor de werking van de democratie verscheen in 2006 een boek geschreven door W.L. Tiemeijer: *Wat 93,7 procent van de Nederlanders moet weten over opiniepeilingen*.

In tekst 4 is een passage uit dit boek opgenomen. Deze passage heeft betrekking op de invloed van opiniepeilingen op het stemgedrag van de kiezer en op het nieuws.

Lees de regels 1 tot en met 45 van tekst 4 en zie tabel 1.

In de regels 10-16 geeft de auteur een definitie van strategisch stemmen.

- 3p **16** Leg uit dat het Nederlandse kiesstelsel strategisch stemmen in de hand werkt.
- 2p **17** Geef op grond van tabel 1 een voorbeeld van hoe een kiezer strategisch kan stemmen.

In de regels 18-22 van tekst 4 staat: "Strategische kiezers denken dat de vraag welk beleid we de komende vier jaar krijgen, meer afhangt van wie er gaat regeren dan van de exacte samenstelling van het parlement".

- 2p **18** Komt deze denkwijze meer overeen met dualisme of monisme in de politieke besluitvorming? Leg je antwoord uit.

Bekijk tabel 1 en 2.

Uit de peilingen en de verkiezingsuitslagen blijkt dat de SGP constant op twee zetels staat. Het aantal zetels uit peilingen en verkiezingen bij het CDA schommelt tussen de 44 en 34.

- 3p **19** Tot welke stroming behoort zowel de SGP als het CDA?
Leg uit waarom de peilingen en verkiezingsuitslagen van de SGP zo'n stabiel patroon vertonen en die van het CDA niet. Betrek in je uitleg een kenmerkend verschil in identiteit en een kenmerkend verschil in achterban tussen SGP en CDA.

Politieke partijen kan men indelen aan de hand van begrippentegenstellingen zoals links–rechts.

- 2p **20** Plaats drie partijen uit tabel 2 op de linkerkant van de links–rechtsschaal aan de hand van de sociaaleconomische betekenis van het begrip 'links'.
Licht deze sociaaleconomische betekenis van het begrip 'links' toe.

- 3p **21** Politieke partijen spelen een belangrijke rol rond de Tweede Kamerverkiezingen. Welke functies vervullen politieke partijen rond deze verkiezingen? Noem er drie en licht elke functie toe.

Lees de regels 46 tot en met 82 van tekst 4.

Op dit tekstgedeelte kun je het begrip framing toepassen.

- 2p **22** Wat houdt framing in? Leg uit welk mediaframe op het tekstfragment van toepassing is.

Lees de regels 83 tot en met 132 van tekst 4.

RTL Nieuws publiceerde een dag na het verkiezingsdebat in 2003 een enquête van Intomart (zie de regels 106-114). Tiemeijer citeerde de uitspraak van Van Praag en Geijtenbeek dat de media klakkeloos de resultaten van het Intomartonderzoek overnamen en geen enkele journalist hier een kritische kanttekening bij plaatste (regels 123-132).

- 2p **23** Leg uit welke kanttekening je kunt plaatsen bij de conclusies op basis van de enquête van Intomart.

Opgave 5 Sociale veiligheid ontsleuteld

Bij deze opgave horen de teksten 5 en 6 en figuur 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

In opdracht van de ministeries van Binnenlandse Zaken en Justitie hebben onderzoekers van het Sociaal en Cultureel Planbureau een rapport opgesteld over de effectiviteit van maatregelen die de kabinetten-Balkenende I (2002-2003), II (2003-2006) en III (2006-2007) hebben genomen om de criminaliteit, overlast en onveiligheidsbeleving terug te dringen. Het tegengaan van criminaliteit, overlast in de openbare ruimte en onveiligheidsbeleving wordt het vergroten van de sociale veiligheid genoemd.

De titel van dit rapport dat op 9 juli 2008 verscheen, is: *Sociale veiligheid ontsleuteld, veronderstelde en werkelijke effecten van veiligheidsbeleid.*

Deze opgave bevat vragen naar aanleiding van het rapport van de SCP-onderzoekers.

Het ministerie van Binnenlandse Zaken en het ministerie van Justitie zijn vanuit verschillende taken van de overheid betrokken bij het veiligheidsbeleid.

- 2p **24** Noem van elk ministerie een taak met betrekking tot het veiligheidsbeleid.

Het verschijnen van het rapport *Sociale veiligheid ontsleuteld?* kun je plaatsen in één van de fasen van het systeemmodel van het proces van de politieke besluitvorming.

- 2p **25** Welke fase van het systeemmodel van het proces van de politieke besluitvorming is dat? Licht je antwoord toe.

Lees tekst 5.

In de regels 17-20 wordt gesproken over “empirische bevindingen over de effectiviteit van maatregelen om de criminaliteit, overlast en onveiligheidsbeleving terug te dringen.” De onderzoekers hebben 152 Nederlandse empirische onderzoeken in kaart gebracht. Eén van hun bevindingen was dat 55 procent van deze empirische onderzoeken niet experimenteel van opzet was. Daarom is het moeilijk vast te stellen of een bepaalde overheidsmaatregel effect heeft gehad. Bijvoorbeeld: Is het aannemelijk dat cameratoezicht leidt tot minder geweld? (regels 27-28).

- 3p **26** Beschrijf een experimentele onderzoeksopzet om te kunnen concluderen of cameratoezicht al dan niet leidt tot minder geweld.

Zie figuur 1.

De gegevens in figuur 1 geven inzicht in de omvang van de verborgen criminaliteit of het zogenoemde dark number.

- 2p **27** Op wat voor soort onderzoek zijn de gegevens van figuur 1.1b gebaseerd en op welke wijze kan de omvang van het dark number van geweldscriminaliteit worden berekend?

- 2p **28** Noem een ander type van kwantitatief onderzoek dan gebruikt is in figuur 1 dat gegevens oplevert over het dark number. Geef een omschrijving en vermeld welke kanttekening je kunt plaatsen bij de resultaten van dit type onderzoek.

Zie figuur 1.

In de figuur zie je van 1996 tot 2002 een stijging van de totale criminaliteit. Ook in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw is de totale criminaliteit gestegen.

Onderzoekers en politici hebben de stijging van de criminaliteit in relatie gebracht met maatschappelijke ontwikkelingen. Eén van die ontwikkelingen is vermindering van de sociale cohesie in de samenleving.

- 3p **29** Leg uit dat vermindering van de sociale cohesie een verklaring kan zijn voor de stijging van de criminaliteit. Betrek in je uitleg twee voorbeelden van vermindering van de sociale cohesie.

Maak gebruik van tekst 6.

Op pagina 38 van het rapport *Sociale veiligheid ontsleuteld?* staat:

“Een doeltreffend criminaliteitsbeleid omvat een mix van preventie en repressie.”

- 3p **30** Leg per hoofdlijn van het veiligheidsbeleid in tekst 6 uit of de nadruk ligt op repressief of op preventief beleid. Illustreer elke uitleg met een citaat waaruit het repressieve of het preventieve karakter blijkt.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Zie de regels 18 tot en met 25 van tekst 6.

Het OM kan meer zaken zelf afdoen om de druk op de rechterlijke macht te verlichten (regels 23-25). Het OM kan sancties opleggen (in plaats van zaken voor te leggen aan de rechter): de zogenaamde OM-afdoening.

- 2p **31** Noem twee andere mogelijkheden die het OM tot zijn beschikking heeft om de druk op de rechterlijke macht te verlichten.

Maak gebruik van het tekstfragment 'De tweede beleidslijn' (regels 26 tot en met 61).

De overheid heeft de beschikking over een hele reeks van maatregelen die ze kan inzetten om de veiligheid van haar burgers te vergroten. In dit fragment wordt een aantal maatregelen genoemd. De keuze voor deze maatregelen raakt de discussie over het dilemma van de overheid in de rechtsstaat.

- 3p **32** Wat houdt het dilemma van de overheid in de rechtsstaat in?
Leg vervolgens uit dat dit dilemma kan ontstaan bij het nemen van maatregelen die vallen onder de tweede beleidslijn 'toezicht en handhaving'. Doe dit aan de hand van een voorbeeld van een overheidsmaatregel uit dit tekstfragment.

De onderzoekers concluderen op grond van hun onderzoek dat verhoging van de pakkans een generaal preventieve werking heeft.

- 4p **33** Noem twee theorieën over de oorzaken van criminaliteit die kunnen verklaren dat verhoging van de pakkans een generaal preventieve werking heeft. Vermeld vervolgens welke verklaring elk van die theorieën voor die preventieve werking geeft.

In de regels 9-12 van tekst 6 staat dat veelplegers en criminele jongeren meer op maat (of persoonsgericht) bestraft moeten worden. Elders in het rapport wordt de veronderstelling geuit dat maatwerk in de sanctietoepassing de kans op recidive verlaagt. Door niet langer te kiezen voor een delictgebonden, maar voor een persoonsgebonden aanpak zouden sancties en nazorg effectiever zijn. In het strafrecht spelen verschillende theorieën over de rechtvaardiging van straf een rol. Zo wordt er onderscheid gemaakt tussen absolute en relatieve rechtvaardigingstheorieën.

- 2p **34** Sluit een persoonsgebonden aanpak meer aan bij absolute of bij relatieve rechtvaardigingstheorieën? Licht je antwoord toe.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.